#verti po lygiai

Kova su lyčių stereotipais švietime ir profesiniame orientavime

Rugilė Butkevičiūtė
rugile@lygus.lt

*“**Kovok** už tai, kas tau rūpi taip, jog kiti prie tavęs prisijungtų.”*
- Ruth Bader Ginsburg

Situacija Lietuvoje – kaip turėtų būti?

Nediskriminavimas kaip vienas iš vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimo principų - <…> kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą lyties <…>.

LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 str. 5 d.

Situacija Lietuvoje – kaip yra iš tikrųjų?

Kodėl taip yra?

Mergaitės/Moterys

Berniukai/Vyrai

Ką mums sako vadovėliai?

- MATEMATIKA: „Gėlininkė turi tulpes ir narcizus (...), ūkininkas atvežė į turgų pomidorus, (...) Jonas visą savaitę žvejojo, (...) tėtis nudažė ... tvoros (...), mama nusprendė padaryti meduolių pyragą su bananais, (...) tėtis sumanė nusipirkti automobilį“
- GAMTOS MOKSLAI: “Kokio didumo jėgą turi kelti vaikino, kurio kūno masė yra 40 kg, raumenys, kad jis prisitrauktų prie skersinio?“
- GEOGRAFIJA: moterų vaidmuo yra antrinis, jų darbai lieka įvertinti nepakankamai.

Vadovėlių ir kitų mokymosi priemonių vertinimo lyčių aspektu apžvalga, LGKT, 2019

Ką mums sako mokyklos bendruomenė?

Puslapis: https://childrenfirst.info

I DALIS: SUAUGUSIEJI

Smurto lyties pagrindu vaikų ir jaunimo tarpe mokykloje prevencija: nuo strategijos iki praktikos

Elektroninė apklausa: 210 asm. (188 M, 22 V)
Interviu: 25 asm.

II DALIS:
MOKSLEIVIAI (12 - 18 m.)

Vaikų ir jaunimo požiūris į smurtą lyties pagrindu santykiuose ir mokyklos aplinkoje

Elektroninė apklausa: 100 moksleivių
Interviu: 10 moksleivių
Tikslinės grupės: 6 vaikai (12 m.), 7 vaikai (15 m.)

Nauja karta - senos problemos

“Vaikai labai įvairūs. Dažnai jie kalba teisingai ir atspindi lyčių lygybės idėją, tačiau elgiasi dažnai pagal susiformavusius stereotipus. Pastebiu, kad lyčių lygybės idėją labiau palaiko mergaitės.”

Lyčių stereotipų įtaka smurtui

*Pati ką aš patyriau iš vaikystės, tai **,,būk gera“**. Tas toks ,,būk gera“- pirminis smurtas kur mamos ir tėvai nežinodami vykdo. Kad ir kas bebūtų, tu turi šypsotis, pabučiuot dėdę, tetą, gimines aišku. Tai yra jau smurto užuomazgos ir praktiškai smurtas. Jei tu nenori šypsotis ir jei mintyse pasakei ,,laba diena“, nes tu nedrįst, o tave prievartauja sveikintis garsiai. Dar tu nežinai kaip reaguoti kai vyresnis už tave dėstytojas, o tu esi studentas, mergina. Ir tu nežinai kaip reaguoti, nes visą laiką tau sakė ,,būk gera“. Tai iškrypęs psichologinis elgesys būna tavyje. Tu turi šypsotis ir ką ten besakytų, nei tu gali ką paprieštarauti, nes tau yra įdiegta ,,būk gera“. (M3)*

*Mokykloje pasireiškia SLP **berniukų ir mergaičių skirstymas atsiranda iš manymo, kad berniukai yra stipresni, o mergaitės silpnesnės**, o mergaitės turi būti gražios ir negali būti stiprios. Tiesiog iš manymo, kad taip yra ir viskas, kad mergaitės silpnesnės negu berniukai. (M1)*

Diskriminacijos apraiškos **MOKSLEIVIAI**

- *Yra vienas berniukas, kurio vardas Nikita. Jį labai muša, nes mergaitišką vardą turi. Ant jo visad verčia kaltę, nors jis ir nekaltas. (M1)*

- *Mano klasiokai berniukai nemėgsta mūsų mergaičių, šaiposi, negerbia. Mes nežinom, kodėl jie taip daro, KEKŠĖM vadina mus. Aš nekreipiu dėmesio, kai jie taip sako. Aš tai tyliu dažniausiai, kai kurios mergaitės mokytojai pasako. Aš manau, kad man nėra jokio skirtumo, aš gyvenu toliau gyvenimą ir nesvarbu man. Jei aš tylėsiu, jie greičiau nustos tą daryti, jei aš nereaguosiu. Savo mamai nepasakojau niekad.(M5)*

Diskriminacijos apraiškos **TĖVAI**

- *Viena mano draugė negali niekur ateit, nes padeda savo mamai, turi plaut grindis, daro valgyt, bet nežinau kaip ten dėl jos brolių, nes lyg ir neminėjo, kad jie ten labai daug tvarkytųsi, bet ji tai labai daug ten daro visko, tai būna, kad net negali ateit pas mus. (M4)*

- *Dabar kaip ir stipriausias šeimoje esu, tai turiu labai daug darbų namie, padėti visą laiką. Galvoju, kodėl negali kiti padėti. <…>(M2)*

Diskriminacijos apraiškos **MOKYTOJAI**

- Dalis respondentų nurodė, jog nevienodas elgesys su merginomis ir vaikinais atsiliepia jų akademiniams rezultatams: *gal labiausiai mokyklose pasijaučia su pažymiais, tarkim mergaitėm prideda papildomų balų, o berniukam neprideda prie testo. (M2)*

Diskriminacijos apraiškos **MOKYTOJAI**

- Neramina tai, jog respondentų nuomone, mokytojų taikomi lyčių stereotipai gali būti nulemti ilgalaikės praktikos dirbant su merginomis ir vaikinais: *gali būti gal tarkim iš anksčiau mokytojai turėjo klasę, kur berniukai neklausė ar nesimokė ir dėl to pradėjo visų berniukų nebemėgti, nes galvoja, kad visi taip elgiasi. (M2)*

Lyčių stereotipų įtaka jaunimo profesijos pasirinkimui

- *“Man toks vaizdas, kad aš stoviu su gražia suknele ir diriguoju chorui, bet man tas choras niekada nepatiko ir aš labai norėjau į teatrą, norėjau būti aktore. Aš tiesiog, be mamos sutikimo, mečiau choro dirigavimą ir perstojau į aktorinį. Buvo man pasakyta: tai tu būsi kurva ir gersi kavą.”* - mamos atsiminimai

Lyčių stereotipų įtaka jaunimo profesijos pasirinkimui

- *“Iš manęs labai ilgai tyčiodavosi, nes šokdavau ir norėjau tapti šokėju. Tai ypač jaunesnėse klasėsė vaikinai vis liepdavo pašokt jiems per pertraukas, vienu metu buvo taip blogai, jog galvojau apie savižudybę. Viskas pasitaisė perėjus į kitą mokyklą.”* – 16 m. vaikino atsiminimai

Ką girdi moksleiviai?

- *„Kai pasakiau, kad noriu sportuoti salėje ir išbandyti sunkiąją atletiką, man tėvai pareiškė, kad tai nemoteriška, todėl neleis.“*

- *„Kai svajojau būti chirurge net šeimos gydytoja sakė, jog merginoms toje specialybėje sunku.“*

- *„Jaučiuosi silpna eidama tamsia gatve. Ir kam nors apie tai pasakiusi gaunu atsakymą ,,Tai nevaikščiok. „Merginos vienos neturėtų vaikščioti vakare".*

Ką girdi moksleiviai?

- *„Darbas, kurį norėčiau dirbti. mieliau ima vyrus nei moterys.“*

- *“Labai mėgstu žaisti futbolą nuo vaikystės. Mane pravardžiuodavo merga, kekšė ir pan. Bet manau, kad neturėtų tai rūpėti, nes pats save žinai. Sako tie patys vaikinai su kuriais žaisdavau futbolą. Kai kurie gražiai bendravo, bet dauguma laikydavo silpnesne ir negalėjo pripažinti, kad galiu žaisti futbolą. Iš suaugusiųjų irgi girdėdavau, kad geriau gimnastika užsiimiėčiau, nes esu mergaitė.”*

Merginos ir vaikinai jaučiasi labiau pasitikintys savimi, kai renkasi jų lyčiai priimtiną sritį.

Patricia Murphy (1991)

Kas turėtų mokyti?

Dauguma (86,2 %) respondentų sutiko, jog pedagogai turėtų suteikti informaciją vaikams apie lyčių lygybę.

Tėvai: *“Pedagogas yra tas žmogus į kurį su pasitikėjimu žiūrima ir gauta informacija priimama kaip tikra ir teisinga”.*

Mokytojai: *“Mokytojas dalykininkas suteikia tai, ko buvo mokytas. Šio dalyko tarp dėstytų nebuvo.”*

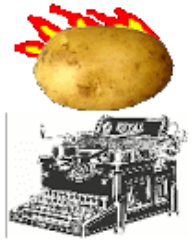

Kas trukdo?

- *Žinių, kompetencijos trūkumas*
- *Laiko trūkumas*
- *Baimės“Manau kad šį dalyką gali gauti namuose iš tėvų ir artimųjų. Nereikėtų tam skirti atskiro ypatingo dėmesio, kadangi toks papildomas dėmesys skatina didesnį ir dažnai nereikalingą neigiamą atsaką ir papildomas patyčias. Be to, ne visi nori būti lygūs”. (M2)*

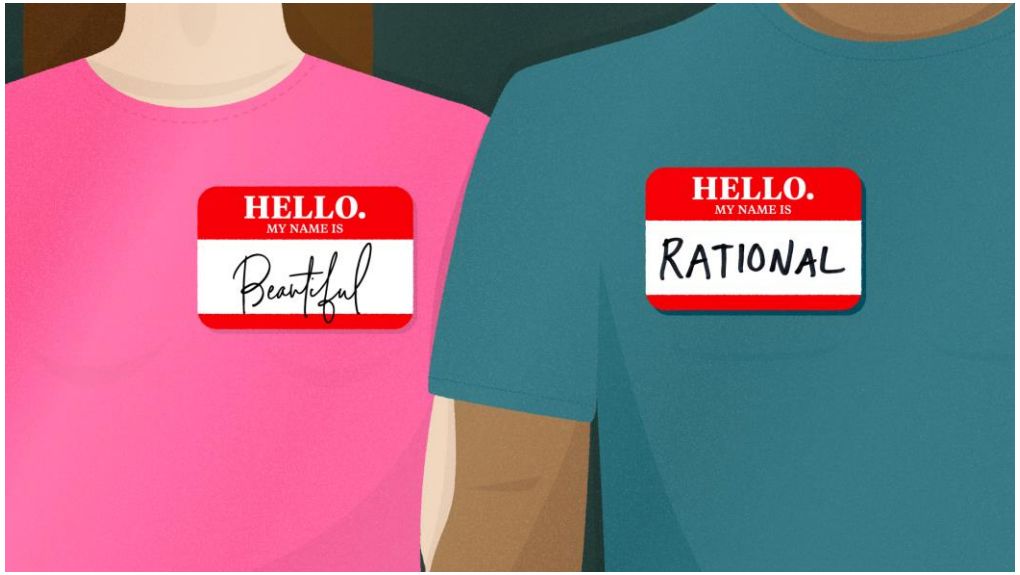

Ką galime padaryti jau šiandien?

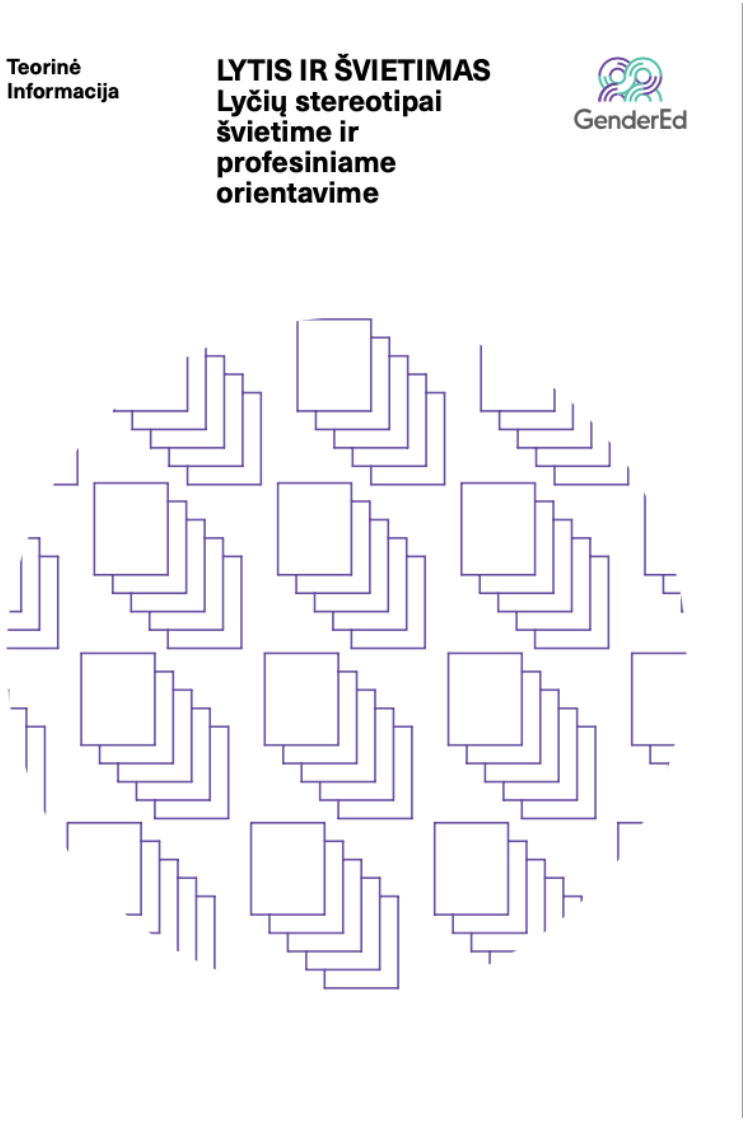

Programa akredituota Vilniaus universiteto Pedagogų kompetencijų ir plėtros centre

Turinys

ĮVADAS 4
1 LYČIŲ ŠABLONAI IR STEREOTIPAI 5
1.1. Kas yra lytis 5
1.2. Vyriškumas ir moteriškumas 5
1.3. Ką reiškia augti mergaite arba berniuku 6
1.4. Lyčių stereotipai, diskriminacija ir smurtas lyties pagrindu 8
1.5. Lyčių stereotipai mokyklos aplinkoje 10
1.6. Lyčių šablonų „laužymas“ 13
1.7. Naudingi pasiūlymai (įgūdžiai ir patarimai): lyčių stereotipų griovimas mokyklos aplinkoje vykdant į ugdymo planą įtrauktą ir neįtrauktą veiklą 14

2 Lyčių lygybė ir lygios lyčių galimybės – (NE)LYGYBĖ 16
2.1 Lytis, galia ir patriarchalinės visuomenės 16
2.2 Lyčių (ne)lygybė 17
2.3 Lyčių nelygybė Lietuvos švietime 18
2.4 Lyčių aspekto integravimas Lietuvoje 23
2.4.1. Lyčių lygybės teisinis reglamentavimas 23
2.4.2. Švietimo ir mokslo ministerijos vykdomos programos lyčių lygybės atžvilgiu 25
2.4.3. Mokyklų ugdymo programos 27
2.4.4. Įgūdžiai ir patarimai: kaip pasiekti lyčių lygybę mokyklos aplinkoje 28

3 NELYGYBĖS APRAIŠKOS DARBO RINKOJE 29
3.1 Lyčių nelygybės apraiškos darbo rinkoje 29
3.2 Moteriškos ar vyriškos profesijos? Lyčių dimensija renkantis karjerą 31
3.3 Horizontalioji profesinė segregacija 32
3.4 Vertikalioji profesinė segregacija: atstovavimas moterims sprendimų priėmimo pareigose 32
3.5 Lyčių segregacija priežiūros sektoriuje: darbo ir asmeninio gyvenimo derinimas 33
3.6 Darbo užmokesčio skirtumai 34
3.7 Pokyčius skatinantys veiksniai 36
3.8 Teisės aktų sistema, kuri skatina profesinės diskriminacijos panaikinimą 36

4 JAUNIMO STUDIJŲ IR PROFESIJOS PASIRINKIMAS 37
4.1 Lyčių dimensija mokiniams renkantis studijas 37
4.2 Kodėl taip mažai moterų renkasi gamtos mokslus? 38
4.3 Vyrai su priežiūra susijusiose profesijose 40
4.4 Tėvų keliami lūkesčiai skirtingų lyčių paaugliams renkantis profesiją 42
4.5 Įgūdžiai ir patarimai: skatinti rinktis profesiją išeinant už lyčių „dėžučių“ ribų 43

BIBLIOGRAFIJA 45

Turinys

ĮVADAS 4

A. PROGRAMOS LYTIS IR ŠVIETIMAS ĮGYVENDINIMAS 6

A1. Apie programą glaustai 6
A2. Tikslinė grupė 7
A3. Patirtinis mokymasis 7
A.4. Programos struktūra ir trukmė 7
A.5. Į ką reikia atsižvelgti prieš pradedant įgyvendinti programą 8
A.6. Pasiruošimas įgyvendinimui 8
A.7. Švietimo programos sudarymas 9
A.8. Švietimo programos vertinimas 10
A.9. Pavyzdinė švietimo programa 11

1 teminė sritis: LYTIS IR LYČIŲ STEREOTIPAI 12
Teminės srities „Lytis ir lyčių dėžutės“ užduočių pagrindinės žinutės 12
1.1 užduotis: pagrindinės taisyklės. Palaikančios ir saugios aplinkos sukūrimas 14
1.2 užduotis: lyčių dėžutė 16
1.3 užduotis: laivo sudužimas (Ar teisės turi lytį?) 19
1.4 užduotis: užbaikite sakinius (lyčių stereotipai mokyklos aplinkoje) 22

2 teminė sritis: LYČIŲ (NE)LYGYBĖ 24
Teminės srities „Lyčių lygybė“ užduočių pagrindinės žinutės 24
2.1 užduotis: patriarchalinės visuomenės per amžius 26
2.2 užduotis: lyčių nelygybė Europos šalyse 28

3 teminė sritis: LYTIS IR DARBO RINKA 33
Teminės srities „Lytis ir darbo rinka“ užduočių svarbiausios žinutės 33
3.1 užduotis: ženkite žingsnį į priekį 35
3.2 užduotis: skirtingi atlyginimai 42
3.3 užduotis: ar Džekas ir Džesika turės tokias pat galimybes siekti karjeros? 51
3.4 užduotis: ką priimtumėte į darbą? 55

4 teminė sritis: JAUNIMO IŠSILAVINIMO GALIMYBIŲ PASIRINKIMO PLĖTRA 60
Teminės srities „Jaunimo išsilavinimo galimybių pasirinkimo plėtra“ užduočių pagrindinės žinutės 60
4.1 užduotis: ką man pasirinkti? 62
4.2 užduotis: kas aš esu? 68
4.3 užduotis: mano gyvenimas po 15 metų 75

5 teminė sritis: MOKINIŲ IR TĖVŲ INFORMUOTUMO DIDINIMO IR INFORMACIJOS SKLAIDOS VEIKLA 77
1. Mokinių projektai 77
2. Informacinės / karjeros dienos mokiniams 78
3. Mokinių išvykos į darbovietes 79
4. Informaciniai seminarai tėvams / globėjams 80

BIBLIOGRAFIJA 81
PRIEDAI 82

1.2 užduotis: lyčių dėžutė

Pritaikyta ir parengta pagal vadovą „Youth4Youth: Empowering Young People in Preventing Gender-based Violence through Peer Education“, pasiekiamas adresu http://www.medinstgenderstudies.org/new-publication-youth4youth-training-manual/.

Trukmė:

90 minučių

Mokymosi tikslai

- Išnagrinėti lyčių normas ir stereotipus, kuriuos sukuria ir primeta visuomenė, įskaitant žiniasklaidą.
- Patyrinėti savo įsitikinimus apie tai, ką reiškia būti mergina arba vaikinu visuomenėje, kurioje gyvenama.
- Užginčyti lyčių stereotipus ir „priimtinus“ arba „normalizuotus“ įsitikinimus apie moteriškumą ir vyriškumą.
- Atpažinti neigiamą nelanksčių lyčių normų poveikį merginoms (moterims) ir vaikinams (vyrams) ir ir pasiaiškinti, kaip šie stereotipai riboja moterų ir vyrų pasirinkimą.

Priemonės

Lapai su antrašte „Merginos / moterys“ ir „Vaikinai / vyrai“.
Vaizdo įrašas „Always unstoppable“
https://www.youtube.com/watch?v=VhB3l1gCz2E .

Siūloma veiklos eiga

1. Kiekvienas dalyvis gauna lapą atsitiktine tvarka (pusė jų turės su antrašte „Merginos / moterys“, kita pusė – „Vaikinai / vyrai“). Pasistenkite padalyti lapus taip, kad bent pusė vaikinų ir pusė merginų gautų lapus su priešingos lyties antrašte.
2. Paprašykite jaunuolių sugalvoti žodį, kuris apibūdina merginą / moterį arba vaikiną / vyrą (atsižvelgiant į tai, kas parašyta jų lape), ir užrašyti jį savo lape. Priminkite, kad svarbu parašyti būdvardį, o ne daiktavardį (pvz., protingas (-a), ramus (-i), o taip pat nurodyti lytį.
3. Duokite tokį nurodymą: kai užrašysite apibūdinimą, perlenkite lapą perpus ir nesakykite, ką parašėte, kitiems.
4. Kai tik mokiniai perlenks lapus, paprašykite keistis lapais tarpusavyje, kol jie išgirs žodį STOP.
5. Suskirstykite jaunuolius į grupeles po 5 ir pasakykite, kad dabar jie turės grupelėmis žaisti pantomimos žaidimą. Užduotis yra padėti kitiems jų grupelės nariams atspėti, kas parašyta ant lapo (ir lytį, ir savybę). Kiekvienas užduočiai atlikti turės daugiausia 30 sekundžių. Asmeniui, kuris vaidina vaidmenį, leidžiama kalbėti tik tada, kai grupė atspėja teisingą atsakymą.
6. Skirkite 5 minutes grupelėms suvaidinti pantomimą ir užbaikite užduotį.

Mobilioji aplikacija „Svajonių daužytojai“

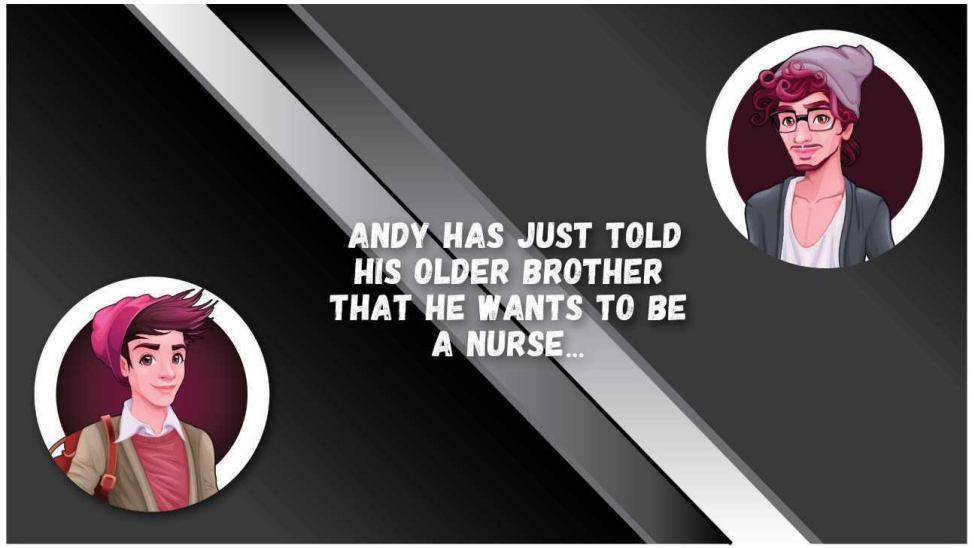

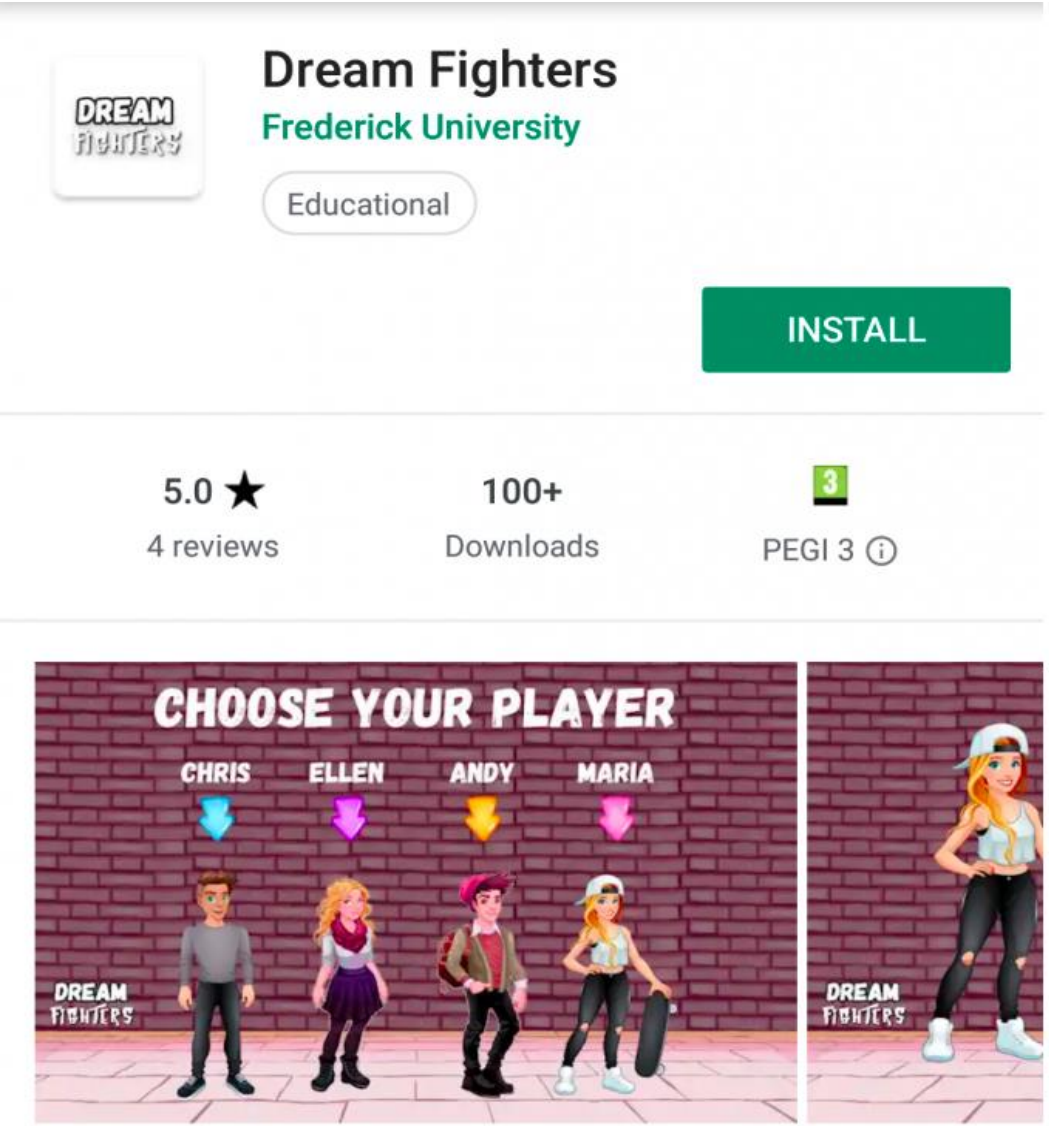

Moterų informacijos centras mic@lygus.lt
www.lygus.lt

Rekomendacijos

- Bendradarbiaujant su lyčių lygybės srityje veikiančiomis NVO parengti pavyzdinę Lygybės ir nediskriminavimo politiką ir jos įgyvendinimo planą formalaus ir neformalaus ugdymo įstaigoms įtraukiant informaciją apie lyčių lygybę bei smurtą lyties pagrindu.

- Užtikrinti lyčių lygybės programos tęstinumą, pradedant nuo ikimokyklinio ugdymo iki pat aukštosios mokyklos baigimo. Programos rengime turėtų dalyvauti specialistai praktiškai dirbantys lyčių lygybės srityje.

- Inicijuoti ir atlikti nacionalinį tyrimą dėl smurto lyties pagrindu paplitimo vaikų ir jaunimo tarpe Lietuvoje.

Yra du tipai žmonių: svajonių daužytojai ir svajonių herojai padedantys svajoti plačiai atmerktomis akimis.

Ką šiandien renkiesi tu?

THINK **OUTSIDE** THE BOXES

MOTERŲ INFORMACIJOS CENTRAS

S.Konarskio g. 49 808 kab. LT-03123,
Vilnius, Lietuva
Tel: +370 5 2629 003
mic@lygus.lt
www.moteruinformacijoscentras.lt
Facebook: Moterų informacijos centras
www.lygus.lt

verti po lygiai

Projektas iš dallies finansuojamas Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos lėšomis